

УДК 378.4(477.52)(091)

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5\(51\)-1015-1024](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-1015-1024)

Михайліченко Микола Анатолійович кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства, Сумський національний аграрний університет, М. Суми, тел.: (095) 506-31-76, <https://orcid.org/0000-0003-2919-1026>

ІСТОРІЯ СУМСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ЕТАП СТАНОВЛЕННЯ (1977–1997 РОКИ)

Анотація. Стаття присвячена історії становлення Сумського національного аграрного університету (СНАУ) у 1977–1997 роках. Аналіз охоплює ключові аспекти інституційного розвитку закладу освіти від часу створення його як філії Харківського сільськогосподарського інституту імені В.В. Докучаєва до набуття статусу університету.

У дослідженні проаналізовано передумови створення СНАУ, реконструйовано склад першого викладацького колективу, охарактеризовано особливості організаційних, кадрових і матеріально-технічних викликів, з якими зіткнувся новостворений заклад освіти. З'ясовано, що засадничим чинником появи нового навчального закладу стало поєднання регіонального запиту на кваліфіковані аграрні кадри та державної політики щодо розширення мережі вищих навчальних закладів. Водночас, важливу роль у становленні вишу відіграла позиція директора філії І.М. Брюховецького, який послідовно реалізовував власне бачення майбутнього університету як аграрного вищого навчального закладу європейського типу.

Розглянуто динаміку зростання освітнього та наукового потенціалу вишу, простежено процес становлення наукових шкіл, розвиток міжнародної співпраці. Особливу увагу приділено його інституційному та інфраструктурному розвитку: появі нових структурних підрозділів, розширенню матеріально-технічної бази.

З'ясовано, що успішна реалізація концепції перетворення філії на повноцінний і конкурентоздатний освітньо-науковий центр стала можливою завдяки поєднанню стратегічного планування й успішній адаптації до соціально-економічних викликів.

Публікація може бути цінною не лише для істориків освіти, а й для розробників сучасної освітньої політики, орієнтованої на регіоналізацію, інтеграцію науки й практики та забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

Ключові слова: Сумський національний аграрний університет, аграрна освіта, вища освіта України, аграрна наука; Іван Брюховецький, історія м. Суми.

Mykhailichenko Mykola Anatoliyovych Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of State and Legal Disciplines and Ukrainian Studies, Sumy National Agrarian University, Sumy, tel.: (095) 506-31-76, <https://orcid.org/0000-0003-2919-1026>

THE HISTORY OF SUMY NATIONAL AGRARIAN UNIVERSITY: THE FORMATION STAGE (1977–1997)

Abstract: This article examines the formative period of Sumy National Agrarian University (SNAU) between 1977 and 1997. The analysis covers key aspects of the institutional development of the educational establishment—from its foundation as a branch of the Kharkiv Agricultural Institute named after V.V. Dokuchaev to its acquisition of university status.

The study investigates the prerequisites for the creation of SNAU, reconstructs the composition of the first teaching staff, and describes the organizational, personnel-related, and material-technical challenges faced by the newly established institution. It is shown that the emergence of the university was driven by a combination of regional demand for qualified agricultural specialists and state policy aimed at expanding the network of higher education institutions. At the same time, a significant role in its development was played by the head of the branch, Ivan M. Bryukhovetsky, who consistently implemented his vision of a modern European-style agricultural university.

The article outlines the dynamics of the university's educational and scientific growth, traces the formation of academic schools, and analyzes the development of international cooperation. Special attention is given to institutional and infrastructural progress, including the emergence of new academic departments and the expansion of physical facilities.

It is concluded that the successful transformation of the branch into a fully-fledged and competitive educational and research center was made possible by strategic planning combined with a flexible response to socioeconomic challenges.

This publication may be valuable not only for historians of education but also for policymakers interested in regionalization, science-practice integration, and sustainable development in the agrarian sector.

Keywords: Sumy National Agrarian University, agricultural education, higher education in Ukraine, agricultural science, Ivan Bryukhovetsky, history of Sumy.

Постановка проблеми. Сумський національний аграрний університет за свою майже піввікову історію пройшов шлях трансформацій, які яскраво відображають загальнонаціональні тенденції у розвитку аграрної освіти. Аналіз подій в історії університету дає змогу осмислити еволюцію української аграрної освіти в цілому, і, водночас, глибше зрозуміти специфіку та

особливості формування тих наукових та освітніх традицій, які виділяють СНАУ серед інших вишів. Осмислення досвіду минулого дозволяє не лише зберігати кращі традиції, але й адаптувати їх до нових викликів сьогодення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблематики розглядалися у низці публікацій в регіональних та вузівських виданнях, зокрема в дописах багаторічного редактора університетської газети «Вісник СНАУ» Олени Мовчан. Важливим джерелом з історії вишу стали статті Івана Брюховецького, присвячені ювілеям очолюваного ним вишу. Фактично першим цілісним дослідженням історії вузу стала коротенька розвідка, опублікована нами у 2022 році [1]. Подальше накопичення історичного матеріалу дало нам змогу заповнити окремі лакуни цього дослідження, які стосувалися, зокрема, історії окремих структурних підрозділів та особливостей функціонування вишу у непрості роки першої половини 1990-х років.

Мета статті – комплексно проаналізувати історію становлення Сумського національного аграрного університету як важливого центру аграрної освіти та науки.

Виклад основного матеріалу. Датою заснування Сумського національного аграрного університету вважається 29 квітня 1977 р., коли Міністерство сільського господарства СРСР видало наказ про створення Сумського філіалу Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва. Ініціатива створення філії виходила від обласного керівництва, яке було зацікавлене у освічених фахівцях аграрної галузі. Водночас, очільники «материнського» вишу не підтримали таку ідею, кілька місяців зволікаючи з її реалізацією. Зрештою, в середині літа для організації філії було відряджено доцента Івана Миколайовича Брюховецького, який, як планувалося, після завершення своєї місії мав повернутися до виконання обов'язків декана економічного факультету. 15 липня (це очевидно перша згадка про майбутній СНАУ в пресі) в обласній газеті «Ленінська правда» з'являється оголошення про набір співробітників новоствореної філії. До початку навчального року, який було урочисто відкрито 1 жовтня, було сформовано колектив, здатний забезпечити навчання перших студентів. На посаду директора зголосився І.М. Брюховецький, його заступником з навчальної роботи стала Г.П. Василенко (згодом вона очолила учбовий відділ), а з адміністративно-господарчої – М.С. Галинський (після перетворення філії на самостійний виш він стане проректором). Освітній процес забезпечували 12 викладачів: А.П. Абрамов, Т.О. Височіна, М.Я. Довжик, доцент В.І. Дмитренко, Г.І. Колінько, доцент В.М. Кохановський, доцент М.Й. Кравченко, Н.Ю. Новікова, доцент Г.М. Олійник, доцент Н.М. Пономаренко, Н.К. Сенченко, О.П. Щербак. Наукову бібліотеку очолила Л.Г. Сущенко. Студентів на навчання було набрано за трьома спеціальностями: «агрономія», «економіка та організація сільського господарства», «бухгалтерський облік в сільському господарстві» на кожен з яких було набрано по 50 студентів [2; 3; 4; 5; 6, с. 5-9].

Головним девізом тієї пори для всіх – і співробітників, і студентів, було гасло «Свій виш своїми руками». За два місяці було упорядковано приміщення школи №2 (тепер один з навчальних корпусів Сумського державного університету), в якому й почалися заняття [7, с.2].

Навчання у новоствореній філії здійснювалося на двох факультетах: агрономічному та економічному. Першою кафедрою агрономічного факультету стала кафедра агрохімії, землеробства і ґрунтознавства, завідувачем якої був призначений доцент В.І. Дмитренко. На початку наступного 1978 року була заснована кафедра ботаніки та сільськогосподарських дисциплін, яку вид самого створення й протягом наступних 20 років очолював професор О. Г. Жатов. У 1980 році була створена кафедра ботаніки та фізіології сільськогосподарських рослин. Її організатором і першим завідувачем був професор Ю.А. Злобін. У 1982 році на факультеті було створено кафедру селекції і насінництва. Засновником і першим завідувачем кафедри став професор, Заслужений діяч науки і техніки України М. Д. Гончаров. Нині кафедра носить ім'я цього визначного вченого. Першим (і більш ніж на чверть століття незмінним) деканом агрономічного факультету став А. К. Мішньов [8].

Економічний факультет спершу складався з трьох кафедр: організації і управління сільськогосподарським виробництвом (завідувач І.М. Брюховецький), економіки сільського господарства (завідувач В.П. Курган), бухгалтерського обліку та машинної обробки інформації (завідувач М.Т. Барановський). Деканом новоствореного факультету був призначений В.П.Курган. Вже наступного року деканом факультету став Г.М. Головка, який працював на цій посаді до 2000 р. [9].

За задумом обласної влади, філіал мав в найкоротший строк перетворитися на окремий вищий навчальний заклад. Вже від часу створення він користувався фінансовою автономією, був першим в СРСР, який мав самостійний баланс. У перші ж десять років свого існування філія активно «розростається», з'являються нові структурні підрозділи, збільшується студентський контингент.

У 1978 р. були відкриті зооінженерний факультет, який здійснював підготовку за спеціальністю «зоотехнологія». Перший набір складав 50 студентів, а вже у 1979 році набір було збільшено до 75 чоловік. Навчальний процес забезпечували 13 викладачів. Першим деканом став доцент М.М. Калашник [10].

У тому ж році було відкрито факультет механізації сільського господарства. У його складі було утворено дві кафедри: механізації сільського господарства (завідувач Г. М. Олійник) та загальнотехнічних дисциплін (завідувач Ю.С. Шепелев). Навчання здійснювалося за спеціальністю «механізація сільського господарства». Перший набір складав 50 студентів. Деканом новоствореного факультету був призначений доцент Г. М.Олійник [11].

У 1979 р. філія розпочинає підготовку фахівців без відриву від виробництва, а першим деканом факультету заочного навчання стає В.М. Кохановський. У

1981 р. було створено факультет культури та мистецтва, випускники якого разом з основним дипломом отримували посвідчення, що давали право паралельно з основною роботою керувати художньою самодіяльністю, різноманітними гуртками. [12; 13, с. 15-17].

У 1980 р. освіту в Сумському філіалі ХСГІ ім. В.В. Докучаєва здобувало вже 2095 студентів, а за 4 роки – 2936 [14, арк. 3].

У 1985 р. на базі зооінженерного факультету почалося формування кафедр основ ветеринарії і зоогігієни (завідувач професор А. Б. Байдевятов) та анатомії і фізіології (завідувач професор І. І. Панікар), які стали основою майбутнього факультету ветеринарної медицини. Перший набір складав 75 студентів. Першим деканом став доцент М. М. Калашник [15].

1989 році для підготовки фахівців спеціальності «промислове та цивільне будівництво» було засновано будівельний факультет. Його найпершою кафедрою стала кафедра будівельних конструкцій, яку очолив професор Л.М. Фомиця. У перші два роки існування факультету було створено кафедру прикладної та теоретичної механіки, завідувачем якої став В.І. Симоновський та архітектури та інженерних вишукувань, яку очолив професор Л. Г. Філатов. Перший набір складав 54 студенти, деканом новоствореного факультету став доцент М. П. Решетняк, а вже у другому семестрі першого навчального року факультет очолив професор Л. М. Фомиця [16].

У перші роки існування навчального закладу гостро стояло питання матеріальної бази навчання. Новоствореній філії були передані будівлі, зведені ще у дореволюційні часи, які вимагали термінового ремонту. Не надто зручним для практичної підготовки студентів-аграріїв було й розташування навчальних корпусів у середмісті. Водночас, філії виділялася земля на околиці Сум для будівництва студмістечка та житла для викладачів. Проте, вже за рік після створення філії І.М. Брюховецький звернувся до обласного керівництва з ідеєю розбудови вишу з інфраструктурою, яка б дозволяла забезпечити повноцінну практичну підготовку та науково-дослідну роботу. За основу пропонувалося взяти найкращий європейський досвід, з яким майбутній ректор ознайомився під час візиту до Парижу у складі сумської делегації в березні 1978 р. Ідея швидко знайшла підтримку, письмові пропозиції І.М. Брюховецького були передані до Державного інституту з проектування вищих навчальних закладів «Гипровуз», який протягом 1979 р. розробив генеральний проект нового навчального закладу. Його реалізація, яка з огляду на масштаби задумів і площу забудови (близько 160 гектарів) розтягнулася майже на два десятиріччя, вивела СНАУ за рівнем матеріально-технічної бази до кола найкращих аграрних вишів країни.

Але головним чинником розбудови повноцінного вищого навчального закладу стало формування колективу вчених, завдяки яким протягом 1980-х років були закладені академічні традиції майбутнього університету, створені наукові школи. Велику роль в цьому відіграли перші професори, які

зголосилися до роботи у філії – Ю.А. Злобін та О. Г. Жатов. Паралельно із завідуванням кафедрами вони більше десяти років (до перетворення філії на самостійний вуз і офіційного призначення на посади проректорів) на громадських засадах виконували обов'язки заступників директора. Значно посилили науково-педагогічний колектив такі провідні вчені, як професори М.Т. Барановський, А.Б. Байдевятов, М.Д. Гончаров, І.Ф. Леткевич, В.Т. Лобанов, І.І. Панікар, Л.М. Фомиця. Параметрам окремого вишу філія почала відповідати і за чисельністю науково-педагогічних працівників – у 1977 р. в ній працювало вже 173 викладача, 111 з яких мали наукові [17].

У 1990 р. відбулася довгоочікувана подія – Сумська філія ХСПІ ім. В.В. Докучаєва була реорганізована в окремий виш – Сумський сільськогосподарський інститут. Того ж року було відкрито аспірантуру за 15 спеціальностями. Незважаючи на непрості часи політичних та економічних трансформацій, вишу в 1990-х роках вдалося втримати позитивну динаміку свого розвитку. У період з 1992 р. по 1997 р. контингент студентів зріс з 3800 до 4600, а професорсько-викладацький колектив з 260 до 320 [18, с. 3].

Від 1992 р. Сумський сільськогосподарський інститут виконував функцію регіонального науково-навчально-виробничого сільськогосподарського центру. При вузі на підставі багатосторонніх угод організовано навчально-науково-виробничий комплекс «Кадри та наука», до складу якого увійшли Глухівський сільськогосподарський технікум, Сумський сільськогосподарський технікум, Охтирський технікум механізації та електрифікації сільського господарства, Маловисторопський радгосп-технікум, Путивльський сільськогосподарський технікум, Роменський сільськогосподарський технікум, Недригайлівське вище ПТУ №41, Роменське ПТУ №24, заочна школа молодого фермера.

Станом на 1994 рік Сумський сільськогосподарський інститут здійснював підготовку спеціалістів за наступними спеціальностями: «бухгалтерський облік, контроль і аналіз господарської діяльності», «економіка і управління в галузях АПК», «промислове і цивільне будівництво», «агрономія», «захист рослин», «зоотехнія», «ветеринарна медицина», «механізація сільського господарства». Функціонувало 9 факультетів, 35 кафедр, із них ті, що випускають – 24. Також існували навчально-науково-виробничі підрозділи і філії кафедр на виробництві. Важливу роль у підготовці фахівців відігравала науково-виробнича система «Меристема», що забезпечувала Сумську область вихідним посівним матеріалом картоплі, вела насінництво і селекцію цієї культури.

Середньорічний контингент студентів за 1993-1994 навчальний рік нараховував 4235 студентів, з яких 2487 чоловік на денній формі навчання, а 1767 – на заочній.

Професорсько-викладацький колектив інституту станом на 1 червня 1994 р. складався з 308 викладачів, у тому числі:

- професорів, докторів наук – 23 чол. (7,6%);
- доцентів, кандидатів наук – 145 чол. (46,5%).

Станом на 2004 р. інститут мав 6 навчальних корпусів із загальною площею 56.6 тис. кв.м., бібліотеку з 4 абонементами та 3 читальними залами, навчально-дослідне господарство, 2 полігони для сільськогосподарської техніки, віварій. 120 спеціально об'лаштованих лабораторій і 37 навчальних кабінети. В інфраструктуру інституту входили спортивно-оздоровчий комплекс, 4 корпуси гуртожитків на 1800 місць, дві їдальні на 640 місць, 4 буфети, кінолекторій, котельня, автотранспортний парк, різноманітні майстерні. Велоса будівництво головного навчального корпусу, навчально-лабораторного корпусу будівельного факультету, низки навчально-науково-виробничих лабораторій, гуртожитку готельного типу на 300 місць.[19, арк. 2-3, 7, 89-93].

Динаміка розвитку матеріально-технічної бази, висококваліфікований викладацький колектив, кількість спеціальностей, високий конкурс при вступі до ВНЗ дали можливість у 1995 році порушити питання перед Міністерством сільськогосподарства та Міністерством освіти щодо надання Сумському сільськогосподарському інституту статусу аграрного університету. Для цього зазначеними міністерствами була направлена комплексна комісія, яка працювала майже місяць. У результаті було комісією було прийнято рішення про відповідність інституту четвертому (найвищому) рівню акредитації, що давало можливість ставити питання про реорганізацію його в аграрний університет. Однак, Міністерством освіти не затвердило рішення комісії, надавши Сумському сільськогосподарському інституту лише третій рівень акредитації. Це стало неприємною новиною для колективу вищу, однак питання щодо здобуття статуту університету не було знято з порядку денного.

Станом на 1997 р. виш здійснював підготовку спеціалістів з 8 спеціальностей, мав магістратуру з 6 спеціальностей, аспірантуру, в якій здійснювалася підготовка за 16 напрямками. Інститут вирізнявся високим конкурсом абітурієнтів (в середньому 3 чол. на місце, а на економічний факультет - 8). Було налагоджено співпрацю із вишами США, Великобританії, Франції, Німеччини, Польщі, в тому числі й з питань академічного обміну. Щорічно на практику закордон направлялося близько 120 студентів.

Врешті-решт Державна акредитаційна комісія 8 травня 1997 р. акредитувала Сумський державний сільськогосподарський інститут за 4 рівнем. 14 липня 1997 р. Сумський державний сільськогосподарський інститут був реорганізований у Сумський державний аграрний університет. 5 серпня того ж року І.М. Брюховецький завершив свою діяльність на посаді ректора. Підсумком його роботи стало перетворення невеликої філії в один з провідних аграрних вишів України [20; 21, арк.4; 14, с.3;].

Висновки. Основоположним чинником становлення новоствореного навчального закладу стало поєднання регіонального запиту на кваліфіковані аграрні кадри та державної політики щодо розширення мережі вищих навчальних закладів. Саме потреба сільськогосподарства Сумської області у спеціалістах сприяла створенню філії Харківського сільськогосподарського

інституту ім. В.В. Докучаєва, а пізніше — її перетворенню на самостійний інститут. Водночас, важливу роль у становленні вишу відіграло стратегічне мислення і організаторські таланти І.М. Брюховецького, який від початку ставив перед собою й очолюваним ним колективом амбітну мету перетворення невеликої філії на повноцінний вищий навчальний заклад європейського типу.

Протягом перших 20 років існування вишу було успішно реалізовано стратегію його інституційного розширення, яка включала збільшення кількості спеціальностей, модернізацію змісту освіти, активізацію наукової роботи та впровадження нових форм співпраці з виробничими структурами. Цей період характеризується поступовим переходом від радянської моделі вищої аграрної освіти до національної, адаптованої до нових економічних і соціокультурних реалій.

Великого значення у процесі зміцнення вишу набуло нарощування наукового потенціалу. Вже в першій половині 1990-х років в Сумському сільськогосподарському інституті існували потужні наукові школи, діяла аспірантура, було налагоджено співпрацю із зарубіжними науковими та освітніми установами.

Поступово розширюється й практико-орієнтована функція вузу, його вплив на якість управління сільським господарством області, технологічну модернізацію виробництва, розвиток аграрного підприємництва. Це сприяло закріпленню за ним статусу провідної освітньо-наукової інституції в аграрній сфері північно-східного регіону України.

Завдяки послідовному інституційному розвитку, гнучкому реагуванню на зовнішні виклики та стратегічній орієнтації на регіональні потреби невелика філія змогла не лише перетворитися на самостійний виш, а й стати регіональним центром аграрної науки та освіти.

Література:

- 1 Михайліченко М.А. Сумський національний аграрний університет: до історії становлення, 1977–1997 роки. *Сумські історико-краєзнавчі студії*. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (1 грудня 2022 р., Суми). Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2023. 298-300 с.
- 2 Брюховецький І. Як все починалося. *Вісник СНАУ*. 2002. №6(95). С. 3.
- 3 Василенко Г. Зростає плем'я докучаївців. *Знання*. 1977. №33(959). С. 2.
- 4 Про організацію філіалу Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва в м. Суми. Наказ Міністерства сільського господарства СРСР (копія). Музей історії Сумського національного аграрного університету. 1 арк.
- 5 Сумському філіалу Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва потрібні... *Ленінська правда*. 1977. №40 (13732). С.4.
- 6 Щедрий урожай на життєвій ниві: до 80-річчя І.М. Брюховецького / За ред. І. Вертікової та О. Мовчан. Суми: СНАУ, 2016. 52 с.
- 7 Мовчан О. Історичний екскурс. *Вісник СНАУ*. 2007. Спецвипуск, травень 2007. С. 1-3.
- 8 Мовчан О. Агрономічний факультет: минуле і сьогодення. *Вісник СНАУ*. 2006. №8 (161). С. 6.
- 9 Мовчан О. Інститут економіки та менеджменту: у майбутнє з упевненістю. *Вісник СНАУ*. 2006. №9. С. 6.

10. Мовчан О. Біолого-технологічний факультет: спогади та перспективи. *Вісник СНАУ*. 2006. №11. С. 6.
11. Мовчан О. Інженерно-технологічний факультет: згадуємо минуле, віримо в майбутнє. *Вісник СНАУ*. 2006. №10 (163). С.6.
12. Брюховецький І. Наші кроки. *Новина*. 1997. №52 (58). С. 2.
13. Сумський сільськогосподарський інститут/ І.М. Брюховецький, М.С. Галінський, Л.І. Руденко. Суми: редакційно-видавничий відділ облуправління по пресі. 1993. 20 с.
14. Альбом «На честь 30-річчя СНАУ». 2007 р. Музей історії Сумського національного аграрного університету. 20 арк.
15. Нечипоренко О., Зон Г. Факультет ветеринарної медицини: минуле, сучасне, майбутнє. *Вісник СНАУ*. 2007. №1 (165). С.6.
16. Мовчан. О. Факультет промислового та цивільного будівництва. *Вісник СНАУ*. 2007. №2(166). С.6.
17. Брюховецький І.М. СНАУ, вперед! *Вісник СНАУ*. 2012. №4(221). С. 3.
18. Сумський державний аграрний університет. Інформаційно-рекламне видання/ І.М. Брюховецький, Ю.А. Злобін, А.Г. Жатов, М.С. Галінський, Л.І. Руденко. Суми: вид-во мистецького центру «Собор», 1997 р. 56 с.
19. Довідка про підсумки самоатестації Сумського сільськогосподарського інституту. Музей історії Сумського національного аграрного університету. 167 арк.
20. Брюховецький І. «Ми доросли до університету» / бесіду вела Н.Даниленко *Добрий день*. 1997. №52. С. 4
21. Клопотання щодо зміни статусу та назви Сумського державного сільськогосподарського інституту. 1997 р. Музей історії Сумського національного аграрного університету. 6 арк.

References:

1. Mykhailichenko M.A. (2023). Sumskiy natsionalnyi ahrarniy universytet: do istorii stanovlennia, 1977–1997 roky [Sumy National Agrarian University: to the history of its formation, 1977–1997]. *Sumski istoryko-kraieznavchi studii. Zbirnyk materialiv III Vseukrainskoi naukovopraktychnoi internet-konferentsii – Sumy Historical and Local History Studies. Collection of materials of the III All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference*, (pp. 298-300). Sumy: SumSPU named after A.S. Makarenko [in Ukrainian].
2. Briukhovetskyi I. (2002). Yak vse pochynalosia [How it all began]. *Visnyk SNAU - SNAU Bulletin*, 6(95), 3 [in Ukrainian].
3. Vasylenko H. (1977). Zrostaie plemia dokuchaivtsiv [The Dokuchaev tribe is growing]. *Znannia-Knowledge*, 33(959), 2 [in Ukrainian].
4. Pro orhanizatsiiu filialu Kharkivskoho silskohospodarskoho instytutu im. V.V. Dokuchaieva v m. Sumy. Nakaz Ministerstva silskoho hospodarstva SRSR (kopiia) [On the organization of a branch of the Kharkiv Agricultural Institute named after V.V. Dokuchaev in the city of Sumy. Order of the USSR Ministry of Agriculture (copy)]. Museum of the History of the Sumy National Agrarian University [in Ukrainian].
5. Sumskomui filialu Kharkivskoho silskohospodarskoho instytutu im. V.V. Dokuchaieva potribni... [Sumy branch of the Kharkiv Agricultural Institute named after V.V. Dokuchaev needs] (1977). *Leninska pravda-Lenin's Truth*, 40 (13732), 4 [in Ukrainian].
6. Movchan O. & Vertikovoii I. (2016). Shchedryi urozhai na zhyttievii nyvi: do 80-richchia I.M. Briukhovetskoho [Generous harvest in the field of life: to the 80th anniversary of I.M. Bryukhovetsky]. Sumy: SNAU [in Ukrainian].
7. Movchan O. (2007). Istorychnyi ekskurs [Historical excursion]. *Visnyk SNAU - SNAU Bulletin*. Special issue, 1-3 [in Ukrainian].

8. Movchan O. (2006). Ahronomichnyi fakultet: mynule i sohodennia [Faculty of Agriculture: past and present]. *Visnyk SNAU - SNAU Bulletin*, 8 (161), 6 [in Ukrainian].
9. Movchan O. (2006). Instytut ekonomiky ta menedzhmentu: u maibutnie z upevnenistiu [Institute of Economics and Management: into the future with confidence]. *Visnyk SNAU - SNAU Bulletin*, 9, 6. [in Ukrainian].
10. Movchan O. (2006). Biolohe-tekhnolohichnyi fakultet: spohady ta perspektyvy [Faculty of Biology and Technology: Memories and Prospects]. *Visnyk SNAU - SNAU Bulletin*, 11, 6 [in Ukrainian].
11. Movchan O. (2006). Inzhenerno-tekhnolohichnyi fakultet: zghaduiemo mynule, virymo v maibutnie [Faculty of Engineering and Technology: We Remember the Past, We Believe in the Future]. *Visnyk SNAU - SNAU Bulletin*. 10 (163), 6 [in Ukrainian].
12. Briukhovetskyi I. (1997). Nashi kroky [Our steps]. *Novyna – News*, 52(58), 2 [in Ukrainian].
13. Briukhovetskyi I.M., Halinskyi M.S., & Rudenko L.I. (1993). *Sumskyi silskohospodarskyi instytut [Sumy Agricultural Institute]*. Sumy: Editorial and Publishing Department of the Regional Press Office [in Ukrainian].
14. *Albom «Na chest 30-richchia SNAU» [Album «In honor of the 30th anniversary of SNAU»]*. (2007). Sumy: Museum of the history of Sumy National Agrarian University [in Ukrainian].
15. Nechyporenko O., Zon H. (2007). Fakultet veterynarnoi medytsyny: mynule, suchasne, maibutnie. *Visnyk SNAU - SNAU Bulletin*, 1(165), 6 [in Ukrainian].
16. Movchan. O. (2007). Fakultet promyslovoho ta tsyvilnoho budivnytstva [Faculty of Industrial and Civil Engineering]. *Visnyk SNAU - SNAU Bulletin*, 2(166), 6 [in Ukrainian].
17. Briukhovetskyi I.M. (2012). SNAU, vpered! [SNAU, forward!]. *Visnyk SNAU - SNAU Bulletin*, 4(221), 3 [in Ukrainian].
18. Briukhovetskyi I.M., Zlobin Yu.A., Zhatov A.H., Halinskyi M.S., & Rudenko L.I. (1997). *Sumskyi derzhavnyi ahrarnyi universytet. Informatsiino-reklamne vydannia [Sumy State Agrarian University. Information and advertising publication]*. Sumy: «Sobor» [in Ukrainian].
19. *Dovidka pro pidsumky samoatestatsii Sumskoho silskohospodarskoho instytutu [Certificate on the results of self-certification of the Sumy Agricultural Institute]*. (1997). Sumy: Museum of the history of Sumy National Agrarian University [in Ukrainian].
20. Briukhovetskyi I. (1997). «My dorosly do universytetu» [We grew up to the university]. *Dobryi den – Good day*, 52, 4 [in Ukrainian].
21. *Klopotannya shchodo zminy statusu ta nazvy Sums'koho derzhavnoho sil's'kohospodars'koho instytutu [Petition to change the status and name of the Sumy State Agricultural Institute]*. (1997). Museum of the History of the Sumy National Agrarian University [in Ukrainian].